

ՅՈՎՆԱԹԱՆ ՆԱՂԱՇ՝

Ե Օ Ռ Օ Թ Ե Յ Ի

Հայ Միջնադարեան բանաստեղծներէն նոր դէմք մ'ալ երևան կու գայ պ. Արշակ Զօպանեանի աշխատասիրութեամբ՝ սիրուն հատորով մը՝ որուն մէջ կը կարդանք Յովնաթան Նաղաշի քերթուածները, և կը դիտենք Յովնաթան Յովնաթանեանի նկարները:

Առաջին նորութիւնն է այս գործը. տակաւին առիթը ունեցած չենք գիրք մը թղթատելու՝ որուն էջերը մեր նախնի նըկարչի մը ամրողչական գործերով զարդարուած իլլան: Եւ ամենէն շնորհաւորելին այն է՝ որ Վսեմ. Տիգրան Խան Գէլէկեան, գեղարուեստասէր հայը՝ բաց ի իր ըրած մեծահատոր հրատարակութիւններէն՝ սատար կը հանդիսանայ ներկայ հատորիս հրատարակութեան:

Յովնաթան Նաղաշ, ծնած Շոթոթի մէջ՝ ապրած է 1661-1722 թուականներուն, բարեբախտաբար իր Յակոբ որդին ողբերգ մը կը թողու մեզ, որուն մէջ համառօտիւ կը գծուի իր հօր կեանքը:

Ունինք դեռ ուրիշ միջնադարեան բանաստեղծներ՝ որոնք իրենց անունին Նաղաշ կը կցեն. ինչպէս Մկրտիչ Նաղաշ, Յակոբ Նաղաշ, և այլն, որոնք ապահովապէս՝ կամ մանրանկարներու, կամ որմանկարներու արհեստին մէջ ճարտար եղած պիտի ըլլան:

Յակոբի ողբերգին սա չորս տողին մէջ՝ Յովնաթանի ձեռքի ու մտքի ճարտարութիւնը կը գծուի.

Շնորհալից նկարող սրբոյ,
խաղխայթեալ եղև աւերակ և խոց.
Քարտուղար տառից հընոց և նորոց
Բանաստեղծ վարպետ Նաղաշ Յովնաթան:

1. Նաղաշ Յովնաթան Աշուղը և Յովնաթան Յովնաթանեան նկարիչը. (ուսումնասիրութիւն Արշակ Զօպանեանի) Ներսէսեան տպարան, Փարիզ 1911, էջ 128 (շքեղ տպ. պատկերազարդ) գին՝ 3 քրօնք:

2. Սա 1657ին արդէն յէջմիածին կը գտնուի և Ս.

Եկեղեցական էր Յովնաթան, բայց մինչեւ սարկաւազութեան աստիճանին բարձրացած: Իր ոչ մէկ նկարչական արտադրութիւնը հասած է ցարդ մեզ. իր ձեռքով 1682ին օրինակուած Յովսէպոսի պատմութեան մէջ (որ ի Ս. Ղազար կը գտնուի) գէթ իր նաղաշութեան արհեստէն նշոյլ մը թողած ըլլար:

Ընդհակառակն իր անուանակից թոռան որմանկարներն անաղարտ կը մնան Ս. էջմիածնայ տաճարին մէջ, որոնցմով Զօպանեան կը զեղազարդէ իր հատորը:

Դեռ այս ճիղին ուսումնասիրութիւնն ալ իր խանձարուրին մէջ է. 26 նկարները՝ զորս կը հրատարակէ պ. Զօպանեան, ամէնքն ալ միեւնոյն հեղինակի՞ն են. ապահովապէս ոչ. ինչպէս ինքն իսկ արդէն կ'ըսէ (էջ 30) Ստեփանոս Լեհացոյ նկարչի մը վրայ խօսած պահուն: Շահխաթունեան այս որմանկարները յիշատակելէ ետք կ'աւելցնէ «Յամենեանին ի սոսա քաջապէս փայլին շնորհք ձեռաց մեծանուն վարդապետին Ստեփանոսի Լեհացոյ և քաջ նկարչին հօր Յովնաթանու»: Ստեփանոս Լեհացին և Ստեփանոս Ռօշքեանը, — երկուքն ալ գրեթէ իրարու ժամանակակից և Լեհահայ — պէտք չէ շփոթել: Այդ ճարտար Ստեփանոս Վ. նկարչի՝ երեցազոյնն է որ Յովսէպոսի պատմութիւնը թարգմանած է՝ և ապահովապէս սա բարեկամն էր Յովնաթան բանաստեղծին որ 1682ին օրինակեց զայն իր իսկ ձեռամբ: Եւ ապահով «Իշմիածնայ մէջ այժմ մնացած նկարներէն անոնք որ խաղաղական ոճ ու յղկեալ կանոնաւոր արուեստ ի յայտ կը բերեն... իր գործն են» (Զօպ. էջ 30):

Բանաստեղծ Յովնաթանի գրական արտադրութեան մէջ կանկաճը և անվաւերականութիւնը չեն գար սքողելու իր գրա-

Լուսաւորչայ Ալին արձաթեայ պահարան մը կը շինէ: 1661ին ալ հոն Աւետարան մը կ'ընդօրինակէ որուն յիշատակարարին մէջ կը յիշէ իր հայրը Վարդան և մայրը Կատարին:

կան արժէքը. ինքն է հեղինակը այն 46 քերթուածներուն՝ զորս ներկայ հատորին մէջ կ'ամփոփէ Զօպանեան:

Յովնաթանի քերթուածները հազիւ երբեք տպագրութեամբ երեցած էին. անոնց լաւագոյններէն քանի մը հատ ինքը Զօպանեան հրատարակեց Անահիտի մէջ:

Յովնաթան՝ Սիրոյ երգիչ է, զուարթ բանաստեղծ մը, որ կը սիրէ գինիին դիմացն անցնիլ ու բանաստեղծել. 46 քերթուածներէն մօտաւորապէս 30ը «Տաղ Սիրոյ» խորագիրն ունին: Բոլորովին անճաշակ քերթողներէն չէ Յովնաթան, բայց չունի մտքի և ճաշակի այնքան ընդարձակութիւն՝ ինչ որ ունի իր վարպետը Քուչակ, որուն մէջ փոխ կ'առնու ստէպ գեղեցկագոյն իմաստներ և տարբեր ձևով իր ունկնդիրներուն կ'հրգէ (ցուցուած պ. Զօպանեանէ էջ 14):

Մեծ. Հրատարակիչը կատարելապէս ուսումնասիրած է Յովնաթանի զբական արժէքը, և ցարդ յայտնուած կարծիքները քննադատութեան բովէն անցուցած և զրտած է:

Յովնաթան Նաղաշի քերթուածներու մեծամասնութիւնը քաղուած է Վիեննական Միփթ. Հարց մատենադարանի Տաղարաններէն, մաս մը էջմիածնէն, մեր մատենադարանին մէջ քանի մը հատ հազիւ ունինք և որոնց ուրիշ օրինակները գտած է վերոյիշեալ մատենադարանաց մէջ:

Մեզի կը մնայ մեծ ցաւով ըսել որ կը պակսին այդ հաւաքածոյին մէջ ութ հատ քերթուածներ՝ որոնք ինձ ծանօթ են իւրենց սկզբնաւորութեամբ միայն: Այդ ութ անծանօթ քերթուածները կը գտնուէին Հանգ. Արժ. Տ. Յովհաննէս ա. քհ. Մըկրեանի սեփական տաղարանի մը մէջ¹, օրինակուած 1754ին Պետրոս ղպիրէ մը:

Եթէ Մկրեան քհ. ի. մահը չհանդիպէր՝ պիտի կարենայինք դիւրութեամբ ձեռք բերել այդ ութ քերթուածներուն ընդօրինակութիւն մը, որոնք հետեւեալներն են իւրենց սկզբնաւորութեամբ:

1. Այսօր Շնչեաց աւետեաց ժայն (էջ 217-188),
2. Աստուած անհաս և անքնին (էջ 187-199),
3. Յորդորմամբ արտասուլից (էջ 200-203),
4. Եկայք զիս լսեցէք ազգ արամազին (էջ 216-219),
5. Գրեմ քարտէս յոյժ ողբալի (էջ 220-227),
6. Ես մեղաւորս առնիլ կենց (228-230),
7. Եւ որք տնչան կրթից մասին (230-232),
8. Յամենայն ժամ տացուց փառս (246-7):

Փափագելի էր հրատարակուած տեսնել զասոնք, և ուրիշ անծանօթները՝ որոնք առանձնականաց Տաղարաններու մէջ կը մնան:

Պ. Զօպանեանը ապահով իր աշխատութիւնը այն առնին վարձատրուած և արդիւնաւորած պիտի համարի, երբ ուրիշներ իրեն շաւղին հետեին, կենդանացնելու մեր գրականութեան մեռած մէկ շրջանը և սեղոր՝ որ ապագային մեծ գլուխ մը բանալ պիտի տայ մեր ընդհանուր գրականութեան պատմութեան մէջ:

Գաւառական Հանդէսները այնքան եղական և գեղեցիկ էջեր պիտի չկարենան ներկայացնել իրենց հեռաւոր ընթերցողներուն՝ որքան եթէ իրենց շրջանակի Տաղարանները պրպտեն և բաժին մը նուիրեն «Մոռցուած հայ քերթողական զրականութեան»:

Հ. Մ. ՊՈՏՈՒՐԵԱՆ

❖ Հ. Ն. ԱՆԴՐԻԿԵԱՆ ❖

ՀԱՆԳԱՍԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ
ՎԷՊ ԱՐՈՒԵՍԻ և ԻՄԱՍՏԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ

1906

= ԳԻՆ՝ ՖՐ. 1. =

1. Մկրեան քհ. 1899ին Լուսնայ հանդէսին մէջ հրատարակած է «Գրեմ քարտէս յոյժ ողբալի» (յէջ 276) անծանօթ պ. Զօպանեանի, և «Գովիմ արտիւ ուրախական Թիֆլիզ քաղաքն պատուական» (յէջ 280) որուն ուրիշ օրինակներու հանդիպած է պ. Զօպանեան և հրատարակած (էջ 105):